
АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.97:352 (477)

С. Л. Дембіцька

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

РОЗУМІННЯ ПРИРОДИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ДЕЛІКТУ ЯК НЕБЕЗПЕЧНОЇ ТЕНДЕНЦІЇ ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті аналізується поняття «адміністративний делікт», сутність адміністративної деліктології, адміністративно-деліктних відносин. Здійснюється аналіз адміністративного проступку, адміністративного правопорушення. Акцентовується на необхідності застосування примусу та покаранні осіб, схильних до правопорушень.

Ключові слова: делікт, адміністративний делікт, адміністративне правопорушення, примус.

Постановка проблеми. Адміністративна деліктність в Україні становить значну небезпеку для наявного правопорядку в державі. Захист суспільних відносин від адміністративних правопорушень стає одним із найважливіших завдань держави. Розроблення стратегії протидії цим правопорушенням – складова частина державної політики України. На тлі плідної роботи щодо оновлення адміністративно-правової доктрини, наукового забезпечення питань реалізації адміністративної реформи в Україні визначальною рисою дослідження адміністративно-деліктних проблем залишається певне недооцінювання адміністративного проступку як юридичного компонента щодо утворення інститутів адміністративного законодавства, адміністративної деліктології тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Варто зазначити, що спостерігаються певні труднощі з використанням у практичній, науково-дослідній діяльності багатьох висновків і пропозицій уче-

них-адміністративістів щодо названих проблем. Насамперед, це пов'язано із докорінними змінами політичного, соціально-економічного устрою України, що послабило значення деяких теоретичних розробок учених минулого періоду. Питання адміністративної деліктності й адміністративної відповідальності досліджено у працях багатьох визначних науковців: В.Б. Авер'янова, Д.М. Бахраха, Ю.П. Битяка, І.А. Галагана, Є.В. Додіна, Л.В. Ковалю, А.Т. Комзюка, В.К. Колпакова, О.І. Остапенка, С.В. Петкова, О.М. Якуби та інших.

Мета статті – з'ясувати сутність та значення адміністративного делікту, дослідити особливості адміністративної деліктності як небезпеки правопорядку в державі.

Виклад основного матеріалу. Система і структура суспільних відносин в Україні останніми десятиліттями зазнали значних змін. Різка зміна політичного, соціально-економічного устрою країни, на жаль, спричинили небажані явища, серед яких – зростання адміністративних правопорушень. Аналіз структури протиправних діянь дає змогу стверджувати

про істотне домінування адміністративних правопорушень, що, на перший погляд, не становлять великої суспільної небезпеки. При цьому варто зазначити недооцінку державними органами та їх посадовими особами зумовлюючої значущості адміністративних правопорушень в охороні громадського порядку і забезпеченні громадської безпеки суспільства [1, с. 40].

Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [2], виконання якого досягається проведенням відповідної державної політики, одним із видів якої є адміністративно-деліктна поведінка. Як зазначив В.К. Колпаков, адміністративно-деліктна політика – це цілеспрямована діяльність держави щодо визначення і теоретичного обґрунтування потреб у введенні і скасуванні заборон на діяння фізичних і юридичних осіб: у встановленні відповідальності за їх порушення, а також у науковому забезпеченні адміністративно-деліктного законодавства відповідно до державної правової політики [3, с. 86].

У теорії адміністративного делікту аксіоматичним є твердження про те, що спосіб вчинення правопорушення пов'язаний найбільшою кількістю відносин і зв'язків з іншими елементами протиправної дії. Спосіб скоєння правопорушень визначають як детерміновану особистістю особи, предметом посягання й обставинами систему її дій, спрямовану на досягнення протиправної мети [4, с. 124].

Стає очевидною необхідність здійснення державних і суспільних заходів, спрямованих не тільки на послаблене блокування й нейтралізацію причин та умов злочинності, але й на розроблення такого самого роду заходів з попередження адміністративної деліктності. Попередження адміністративної деліктності має являти собою організовану державою діяльність формальних неформальних формувань й окремих громадян, яка здійснюється на підставі і заради виконання законів із метою викорінення причин та умов, які сприяють скоєнню адміністративних проступків і забезпечують формування правомірної поведінки громадян у сфері державного управління [5, с. 69].

З огляду на проблеми адміністративно-деліктного права, розбіжності у теоре-

тичних поглядах на генезис і зміст методу правового регулювання не мають принципового значення. Важливим є те, що для адміністративно-деліктного права домінуючим способом впливу виступають саме заборони, які встановлені законодавцем шляхом імперативного визначення небажаних для суспільства діянь і погрози застосування адміністративного стягнення у випадку їхнього скоєння [6, с. 20].

Термін «делікт» походить від латинського *delictum* – «провина, злочин» – те, що проявляється у дії або бездіяльності, що суперечить закону [7, с. 150].

В.П. Маковій зазначає, що поняття «делікт» розглядається у правовій доктрині у широкому й вузькому розумінні. У широкому розумінні деліктом визначається будь-яка недозволена дія, правопорушення, що має наслідком застосування покарання до особи, яка його скоїла. Тобто делікти за сферою їхнього виникнення та реалізації можуть бути поділені на публічно-правові й приватноправові, серед останніх виділяють цивільно-правові правопорушення [8, с. 319].

У перекладі з латинської мови делікт (від лат. *delinquere*; *delictum*) означає «провинитися, вчинити злочин». У римському праві «деліктами» іменувалися усі протиправні діяння, з поділом їх на приватні, або цивільно-правові (*delictum-privatum*), та квазіделікти, порушення іншого характеру (*quasi delictum*). В імператорському Римі (IV – VI ст.) вже розрізнялися поняття «*delicta privata*» і «*delicta publica*», а пізніше почали відокремлювати злочини (*crimen*) від правопорушень (*delictum*). Принципової різниці між поняттями «правопорушення» і «делікт» не бачив Л.В. Коваль [9, с. 21]. О.І. Остапенко у монографії «Адміністративна деліктологія» пропонує законодавцю нову дефініцію адміністративного делікту: «<...> адміністративний делікт – це передбачені законом суспільно шкідливі (небезпечні), протиправні, винні дії чи бездіяльність, скоєні особою у конкретному місці за певних умов під час посягання на суспільні відносини, які охороняються законом» [10, с. 169].

Ми стоїмо на порозі значних змін не лише в адміністративному праві як галузі права і в законодавстві про відповідаль-

ність за адміністративні правопорушення як базового законодавства щодо примусу з боку держави на громадян, а в самому підході до деліктології загалом і адміністративної деліктології зокрема [11].

Рівень адміністративної деліктності детермінується як специфічними адміністративно-правовими причинами та умовами – недосконалість адміністративного законодавства, так і факторами, що зумовлюють скоєння будь-яких правопорушень – неналежний рівень соціального, економічного забезпечення тощо [12, с. 28].

Отже, стан адміністративної деліктності українського суспільства не дає підстав для її сприятливого прогнозу. Кількість адміністративних правопорушень, котрі щорічно виявляються, не є хворобою українського суспільства, це варто розцінювати як показовий симптом його глибших соціальних недуг та нерозуміння посадових органів усієї значущості цієї проблематики для суспільства загалом.

Для того щоб окреслити суспільно-правову модель застосування законодавства з адміністративних деліктів, необхідно навести низку правових аксіом:

- адміністративний делікт – особливий вид деліктів (правопорушень);
- за ступенем суспільної небезпеки адміністративні делікти поділялися на адміністративні злочини та адміністративні проступки;
- суб'єктом учинення адміністративного делікту може бути тільки особа (публічна, державний службовець), наділена владними повноваженнями;
- адміністративний проступок – суспільне явище і, таким чином, особливий різновид публічного проступку [13, с. 37].

Як небезпідставно було доведено, адміністративні делікти хоча й мають меншу суспільну небезпеку, але своєю поширеністю завдають шкоди суспільним відносинам не меншої, ніж злочини [14, с. 7].

В.К. Колпаков вважає: «Злочини мають підвищений ступінь суспільної небезпеки. Адміністративним деліктам вона властива «меншою», «невеликою», «невисокою», «незначною» мірою і не досягає того рівня, з якого починається застосування заходів кримінальної відповідальності» [15, с. 166].

Як слушно зазначив Ю.А. Денисов, сутність делікту полягає в тому, що він є елементарною формою масового соціального явища – деліктності, яка причинно зумовлена існуванням протиріч між особою та суспільством і виражена в суспільно небезпечній, свавільній, індивідуалістській поведінці, яка відхиляється від норм соціального порядку. Делікт виступає зовні як індивідуальне свавілля проти відносин і правової форми їх врегулювання [16, с. 68].

На жаль, вияв адміністративно-карної деліктної активності серед населення України має високі щорічні показники. Спроби суспільства через органи державної влади і управління, громадські організації вплинути на суспільну свідомість із метою протидії адміністративним правопорушенням здебільшого є неефективними.

Обґрунтовуючи наявність адміністративно-деліктного права як самостійної юридичної галузі, Ю.М. Козлов звертає увагу на відносини адміністративно-деліктного характеру, що виникають під час скоєння адміністративних правопорушень (деліктів) і застосування до правопорушників встановлених заходів відповідальності [17, с. 413].

Г.П. Бондаренко свого часу зазначав, що адміністративний примус – це «складова частина державного примусу, який застосовується до правопорушників із метою захисту конкретних суспільних відносин» [18, с. 21].

Основними вимогами до права примусової влади визнавалися такі:

- межі примусу залежать не від значення того, що має бути виконане, а від роду і міри протидії;
- примус має місце тільки там, де є протидія, а тому зупиняється із зупиненням протидії;
- форми примусу можуть передбачатися тільки законом;
- сила примусу має бути пропорційна протидії, а тому має йти послідовно від нижчих до вищих заходів доти, доки не буде зламано спротив;
- законність застосування примусових заходів має підлягати судовому контролю за скаргами потерпілих осіб [19, с. 307].

Варто погодитись із В.М. Кириченко та О.М. Куракіним, які зазначають, що делікт –

це діяння, що суперечить вимогам чинного законодавства, тобто правопорушення. Делікт завдає шкоди охоронюваному законом цінностям, інтересам фізичної або юридичної особи, суспільним або державним інтересам. Особа, яка вчинила делікт, у передбачених законом випадках притягується до юридичної відповідальності [20].

Саме характер суспільної небезпеки, а не ступінь суспільної небезпеки відрізняють злочини від адміністративних деліктів. Нагромадження суспільної небезпеки з огляду на закон діалектики переходу кількості в якість перетворює проступок у якісно нове явище – злочин [21, с. 34].

Адміністративні правопорушення, що скоюються в громадських місцях, привносять у громадський порядок дезорганізуюче начало, те, що називають «малими безпорядками», нерідко вибивають зі звичної колії маси людей, вносять плутанину та неорганізованість у життя сотень і тисяч людей, спричиняють труднощі в роботі установ та підприємств, а в окремих випадках – створюють кризові ситуації в державі. Саме вони вносять значну дезорганізацію в систему наявних суспільних відносин і зумовлюють необхідність «ввімкнення» механізму державного примусу, застосування санкцій до правопорушників [22, с. 107].

Соціальна природа адміністративної деліктології, на думку О.І. Остапенка, не лише зумовила її виникнення і розвиток як єдиної сукупності суспільних зв'язків і відносин, але і визначила її основне призначення, суть якого полягає у ліквідації причин, під впливом яких виникають адміністративно-деліктні відносини. Адміністративна деліктологія і адміністративне законодавство України нині до певної міри відображають реальність, рівень розвитку виробничих сил і відносин у наявній суспільно-політичній системі та в певний історичний період. Адміністративний делікт – це передбачені законом суспільно небезпечні і шкідливі протиправні дії чи без дії, скоєні особою у конкретному місці за певних умов під час посягання на суспільні відносини, які охороняються законом [23, с. 34].

Суб'єктом адміністративного делікту є фізична особа, яка завдає своїми протиправними діями шкоди об'єкту посяган-

ня. Проте, як зазначає з цього приводу Т.О. Гуржій, сам суб'єкт як реальна особа до складу делікту не входить. Склад адміністративного делікту містить лише ознаки, якими ця особа характеризується. У теорії адміністративного права такими ознаками є: вік, осудність та спеціальні ознаки [24, с. 75].

Матеріальне поняття «делікт» конкретизується в законодавстві про адміністративні делікти у формі конкретних складів деліктів, в яких законом передбачено необхідні і специфічні ознаки того чи іншого діяння. Матеріальне поняття делікту відповідає на запитання, що є спільного між усіма деліктами, а поняття складу делікту – на запитання, в чому відмінність одних деліктів від інших. Розрізняються адміністративні делікти за специфічними ознаками, які характеризують їх об'єктивні і суб'єктивні сторони [25, с. 15].

Сутність делікту полягає в тому, що воно є формою масового соціального явища – деліктності, яка причинно зумовлена існуванням протиріч між особою та суспільством і виражена в суспільно-небезпечній, свавільній, поведінці, яка відхиляється від норм соціального порядку. Делікт виступає як індивідуальне свавілля особи проти відносин і правової форми їх врегулювання.

Об'єкт адміністративного делікту є невід'ємним елементом складу. Жодне посягання не може бути визнане адміністративним деліктом, якщо воно не спрямоване ні на який об'єкт чи спрямоване на об'єкт, котрий не охороняється адміністративно-деліктним законодавством. У разі посягання на відносини, не врегульовані нормами права, взагалі не можна вести мову про об'єкт делікту, оскільки наявною буде лише аморальна поведінка, але не протиправне діяння. Як зазначає з цього приводу О.С. Герасименко, проступком може бути тільки таке діяння, яке має правову оболонку [26, с. 75].

Об'єкт адміністративного делікту – це те, на що делікт посягає, те, чому воно спричиняє шкоду. Відповідно до теорії адміністративного права, ним виступають правові відносини [27, с. 48].

Державою за допомогою всіх юридичних засобів здійснюється владний вплив

на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони й розвитку, а також вплив на поведінку та свідомість громадян шляхом проголошення їх прав і обов'язків, встановлення певних дозволів та заборон, затверджених певних правових актів [28, с. 251].

Висновки і пропозиції. Адміністративна деліктність в Україні становить певну небезпеку для чинного правопорядку. Захист суспільних відносин від адміністративних правопорушень стає одним із найважливіших завдань держави. Розроблення стратегії протидії цим правопорушенням – складова частина державної політики України. Визначаючи принципи адміністративно-деліктного права, варто зважати на розуміння адміністративно-деліктних відносин як відносин, що виникають у зв'язку зі скоєнням адміністративних правопорушень. Нагальною проблемою реформування українського адміністративного права варто вважати завдання створення вітчизняної наукової моделі адміністративної деліктології, яка б адекватно відобразила принципову новизну у визначенні суспільної ролі, та призначення цієї галузі права.

Список використаної літератури:

1. Белікова О.В. Адміністративна деліктність як небезпека правопорядку в державі / О.В. Белікова // Держава та регіони. – Серія: Право. – 2012. – № 4 (38). – С. 40–45.
2. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 5 листопада 2015 р. – К.: А.В.Паливода, 2015. – 64 с.
3. Колпаков В.К. Кодекс України про адміністративні правопорушення: пошук нової парадигми / В.К. Колпаков // Право України. – 2004. – № 7. – С. 85–88.
4. Колпаков В.К., Черновський О.К., Гордєєв В.В. Порушення правил дорожнього руху: колізійність новел і правове регулювання: [Монографія] / В.К. Колпаков, О.К. Черновський, В.В. Гордєєв. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 328 с.
5. Додин Є.В. Административная деликтология / Э.В. Додин. – О.: АО БАХВА, 1997. – 112 с.
6. Колпаков В.К. Адміністративно-деліктне право у юридично-галузевій парадигмі / В.К. Колпаков // Право України. – 2002. – № 4. – С. 17–21.
7. Цивільне право: підруч. / За ред. О.А. Підпригори. – К., 1998. – Ч. 1. – 570 с.
8. Маковій В.П. Взаємне поглинання сутнісних теорій делікту у міжнародному приватному праві / В.П. Маковій // Юридичний вісник Причорномор'я. – 2011. – №1 (1). – С. 318–323.
9. Коваль Л.В. Административно-деликтное отношение / Л.В. Коваль. – К.: Вища школа, 1979. – 231 с.
10. Остапенко О.І. Адміністративна деліктологія: соціально-правовий феномен і проблеми розвитку / О.І. Остапенко. – Львів: ЛІВС при НАВСУ, 1995. – 312 с.
11. Армаш Н. Особливості відповідальності «державних політичних діячів»: співвідношення політики та закону/ Н. Армаш [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=1980>
12. Назар Ю.С. Взаємодія органів внутрішніх справ із місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у профілактиці адміністративних правопорушень: [монографія] / Ю.С. Назар. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. – 160 с.
13. Адміністративна деліктологія: сучасна модель відповідальності посадових осіб органів публічної влади: навч. посібник / С.В. Петков, Н.О. Армаш, Є.Ю. Соболев. – К.: КНТ, 2015. – 153 с.
14. Додин Е.В. Административная деликтология: курс лекций / Е.В. Додин. – Одеса: АО БАХВА, 1997. – 116 с.
15. Колпаков В.К. Адміністративне право / В.К. Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 752 с.
16. Денисов Ю.А. Общая теория правонарушения и ответственности: социологический и юридический аспекты / Ю.А. Денисов. – Л.: Изд-во Ленинград. ун-та, 1983. – 143 с.
17. Козлов Ю.М. Административное право: Учебник / Ю.М. Козлов. – М.: Юристъ, 2007. – 413 с.
18. Бондаренко Г.П. Адміністративна відповідальність в СРСР / Г.П. Бондаренко. – Л.: ЛДУ, 1975. – 176 с.
19. Коліушко І.Б, Банчук О. Поняття адміністративного примусу потребує ґрунтовного переосмислення // Право України. – 2010. – № 4. – С. 307–314.
20. Теорія держави і права: модульний курс: [навч. посіб.] / В.М. Кириченко, О.М. Куракін. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 264 с.

21. Додин Е.В. Правонарушения в системе механизма торможения социально-экономического развития страны / Е.В. Додин // Роль органов внутренних дел в преодолении антиобщественных проявлений: межвуз. сборн. науч. трудов. – К.: НИИРИО КВШ МВД СССР, 1988. – С. 32–37.
22. Шергин А.П. Административная юрисдикция / А.П. Шергин. – М.: Юрид. лит., 1979. – 143 с.
23. Остапенко О.І. Адміністративна деліктологія : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління, адміністративне право і процес, фінансове право» / О.І. Остапенко. – К.: НАВСУ, 1997. – 43 с.
24. Гуржій О.Т. Встановлення ознак суб'єкта адміністративного делікту в процесі адміністративно-правової кваліфікації / Т.О. Гуржій // Право України. – 2001. – № 2. – С. 75–79.
25. Адміністративна відповідальність в Україні: [навч. посіб.] / За ред. доц. А.Т. Комзюка]. – Х.: Ун-т внутр. справ, 1998. – 78 с.
26. Герасименко Є.С. Питання реформування інституту адміністративної відповідальності : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.000.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Є.С. Герасименко. – К., 2001. – 192 с.
27. Адміністративне право України: [підруч. для юрид. вузів і фак.] / [Битяк Ю.П., Богущький В.В., Гарашук В.М. та ін.]. – Х.: Право, 2001. – 528 с.
28. Сучасна правова енциклопедія / О.В. Зайчук, О.Л. Копиленко та ін. ; за заг. ред. О.В. Зайчука; Інститут законодавства ВР України. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 384 с.

Дембицкая С. Л. Понимание природы административного деликта как опасной тенденции роста в украинском обществе

В статье анализируется понятие «административный деликт», сущность административной деликтологии, административно-деликтных отношений. Осуществляется анализ административного проступка, административного правонарушения. Акцентируется внимание на необходимости применения принуждения и наказания лиц, склонных к правонарушениям.

Ключевые слова: деликт, административный деликт, административное правонарушение, принуждение.

Dembitska S. Understanding of nature administrative delict as dangerous tendency of increase in Ukrainian society

The article analyzes the concept of administrative offense, the nature of administrative deliktology, administrative and tort relations. The analysis of the administrative offense, administrative offenses. The attention to the need for coercion and punishment of persons prone to delinquency.

Key words: delict, administrative delict, administrative crime, compulsion.